

5-1-2016

จริยธรรมและจรรยาบรรณการวิจัยในคน

อาชนันท์ จำลองกุล

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/clmjjournal>

Part of the [Medicine and Health Sciences Commons](#)

Recommended Citation

จำลองกุล, อาชนันท์ (2016) "จริยธรรมและจรรยาบรรณการวิจัยในคน," *Chulalongkorn Medical Journal*: Vol. 60: Iss. 3, Article 1.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/clmjjournal/vol60/iss3/1>

This Special Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn Medical Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

จริยธรรมและจรรยาบรรณการวิจัยในคน

อานนท์ จำลองกุล*

Jumlongkul A. Ethics and code of conduct for human research. Chula Med J 2016 May – Jun;60(3): 247 - 54

The creation of research is an important indicator of the country development. For this reason, many countries have standardized their researches to ensure that they are of sufficient quality and value. Two things that are frequently mentioned are ethics and the code of conduct in research, which are the foundation of practices that all researchers must learn before starting their research. To enhance the understanding of researchers in health science, this article has provided the definition of words regarding ethics and the code of conduct, problems related to the lack of ethics, punishments for ethical misconduct, and example of research violation; all of these are intended to guide and encourage the researchers to produce their works correctly and ethically.

Keywords: *Ethics, code of conduct, human research.*

Correspondence to: Jumlongkul A. Department of Forensic Medicine, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand.

Received for publication. March 5, 2016.

**อานนท์ จำลองกุล. จริยธรรมและจรรยาบรรณการวิจัยในคน. จุฬาลงกรณ์เวชสาร 2559
พ.ศ. - ม.ย.;60(3): 247 - 54**

การสร้างสรรค้งานวิจัยนับเป็นเครื่องชี้วัดที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้ประเทศต่าง ๆ จึงได้กำหนดมาตรฐานการวิจัยขึ้นมา เพื่อให้งานวิจัยแต่ละชิ้นมีคุณภาพและมีคุณค่าเพียงพอ สิ่งหนึ่งที่มัก ถูกพูดถึง คือ จริยธรรมและจรรยาบรรณของการวิจัย ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับนักวิจัยทุกคนที่ ต้องทำการเรียนรู้อ่อนเริ่มทำวิจัย และเพื่อให้ันักวิจัยด้านสาธารณสุขได้มีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวมากยิ่งขึ้น บทความนี้จึงได้กล่าวถึงความหมายของคำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและจรรยาบรรณการวิจัยในคน ปัญหาการขาดจริยธรรมการวิจัย บทลงโทษสำหรับนักวิจัยที่ประพฤติผิดจรรยาบรรณวิชาชีพ พร้อมทั้งอุทาหรณ์การละเมิดงานวิจัย เพื่อให้ันักวิจัยสามารถสร้างสรรค้งานวิจัยได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ: จริยธรรม, จรรยาบรรณ, วิจัยในคน.

ความก้าวหน้าในทางวิชาการของประเทศและสังคมโลกประกอบด้วยตัวแปรหลายอย่าง เช่น คุณภาพ การศึกษา การจัดการเรียนการสอน การให้บริการเชิง วิชาการแก่สังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ “การวิจัย” เมื่อมีงานวิจัยมากขึ้น ย่อมเกิดคำถามต่อแวดวงวิชาชีพ นั้น ๆ ว่างานวิจัยที่ผลิติดอกมานี้มีคุณภาพมากน้อย เพียงใด จึงเป็นที่มาของการกำหนดมาตรฐานในงานวิจัย และสิ่งหนึ่งที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นคือ จริยธรรม และจรรยาบรรณการวิจัย หากผู้วิจัยบกพร่องในสิ่งเหล่านี้ย่อมมีผลทำให้งานวิจัยนั้นไม่มีคุณภาพ และไม่มีคุณค่า ควรแก่การตีพิมพ์หรือนำไปใช้ประโยชน์ ด้วยเหตุนี้ แพทย์และบุคลากรทางสาธารณสุข ซึ่งมีหน้าที่ทั้งทาง ตรงและทางอ้อมในการทำวิจัย ซึ่งมักใช้มนุษย์เป็นส่วน หนึ่งในการศึกษาวิจัย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง เรียนรู้ว่าจริยธรรมและจรรยาบรรณการวิจัยในคนคืออะไร มีสิ่งที่พึงปฏิบัติหรือพึงหลีกเลี่ยงประการใดบ้าง เพื่อให้ งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้โดยไม่ผิดต่อตนเอง เพื่อนร่วม วิชาชีพ และผู้เข้าร่วมในงาน วิจัย

ความหมายของวิจัย จริยธรรม และจรรยาบรรณ

1. วิจัย

คำว่า “วิจัย” ตามความในพระราชบัญญัติ สภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2502 มาตรา 4 ได้ให้นิยามไว้ว่า “การวิจัย” หมายความว่า การค้นคว้าสอบสวนและเสนอ ผลของงานทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ในสาขา วิชาการตามพระราชบัญญัตินี้ และที่จัดตั้งขึ้นใหม่ตาม พระราชบัญญัตินี้⁽¹⁾

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 วิจัย หมายถึง การค้นคว้าเพื่อหาข้อมูล อย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา⁽²⁾

นอกจากนี้ที่ประชุม Pan Pacific Science Congress ค.ศ. 1961 ยังได้แยกความหมายของตัวอักษร แต่ละตัวในคำว่า “RESEARCH” ไว้ดังนี้; R = Recruitment and Relationship, E = Education and Efficiency, S = Science and Stimulation, E = Evaluation and

Environment, A = Aim and Attitude, R = Result, C = Curiosity, และ H = Horizon⁽³⁾

จากนิยามทั้งหมดอาจให้ความหมายของ “การวิจัย” ได้ว่า การค้นคว้า สอบสวน รวบรวม เพื่อหา ข้อมูลตามหลักวิชาทั้งในงานด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศาสตร์แขนงอื่น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ ชัดเจนเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ และสามารถนำไปใช้แก้ไข ปัญหาหรือพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

2. จริยธรรม

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 “จริย-” หมายถึง ความประพฤติ กิริยา ที่ควรประพฤติ ส่วน “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อ ประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม⁽²⁾

อาจกล่าวได้ว่า “จริยธรรมการวิจัย” คือ ธรรมหรือ กฎที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับการค้นคว้า สอบสวน รวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ โดยกระบวนการ ตามหลักการวิจัย

3. จรรยาบรรณ

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 “จรรยา” หมายถึง ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติในหมู่ในคณะ เช่น จรรยาแพทย์ นิยม ใช้ในทางดี เช่น มีจรรยา หมายความว่า มีความประพฤติ ที่ดี ส่วน “จรรยาบรรณ” หมายถึงประมวลความประพฤติ ที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษา และส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของสมาชิกอาจ เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้⁽²⁾

“จรรยาบรรณนักวิจัย” ตามความหมายของ สภาวิจัยแห่งชาติซึ่งได้กำหนดไว้ใน “จรรยาบรรณนักวิจัย และแนวทางปฏิบัติ” หมายถึง “หลักเกณฑ์ควรประพฤติ ปฏิบัติของนักวิจัยทั่วไป เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตั้งอยู่ บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสม ตลอดจนประกันมาตรฐานของการศึกษาค้นคว้าให้เป็น ไปอย่างสมศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของนักวิจัย” มีทั้งสิ้น

9 ประการ ได้แก่⁽⁴⁾

1. นักวิจัยต้องซื่อสัตย์และมีคุณธรรมในทางวิชาการ และการจัดการ
2. นักวิจัยต้องตระหนักถึงพันธกรณีในการทำวิจัย ตามข้อตกลงที่ทำไว้กับหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัย และต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด
3. นักวิจัยต้องมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาการที่ทำวิจัย
4. นักวิจัยต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต
5. นักวิจัยต้องเคารพศักดิ์ศรี และสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็น ตัวอย่างในการวิจัย
6. นักวิจัยต้องมีอิสระทางความคิด โดยปราศจากอคติใน ทุกขั้นตอนของการทำการวิจัย
7. นักวิจัยพึงนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางที่ชอบ
8. นักวิจัยพึงเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น
9. นักวิจัยพึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมทุกระดับ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า “จรรยาบรรณนักวิจัย” มีความหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งกับ “จริยธรรมการวิจัย” พบความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยหรือแทบไม่พบความแตกต่างเลย แต่จรรยาบรรณนักวิจัยนั้นถูกจำกัดความ ให้แคบลงมาเฉพาะในกลุ่มบุคคลหรือหมู่คณะ ซึ่งประกอบอาชีพการงานเป็นนักวิจัย

จริยธรรมการวิจัยในคน

นอกจากประเด็นเรื่องจริยธรรมและจรรยาบรรณ การทำวิจัยแล้ว สิ่งหนึ่งที่แพทย์หรือนักวิจัยสาขาต่าง ๆ มักนำมาเป็นส่วนประกอบของงานวิจัย คือ “คน” สำหรับ หลักเกณฑ์เรื่องจริยธรรมการวิจัยในคนเริ่มปรากฏอย่าง ชัดเจนในปฏิญญาเฮลซิงกิโดยแพทยสมาคมโลก (World Medical Association Declaration of Helsinki) ในปีพ.ศ. 2507 ณ เมืองเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ หลังจากนั้น จึงมีคำประกาศอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย สำหรับประเทศไทย ได้มีการจัดตั้งชมรมจริยธรรมการวิจัยในคนใน ประเทศไทย (Forum for Ethical Review Committees in

Thailand หรือ FERCIT) ชมรมดังกล่าวได้ให้ความหมาย ของการทำวิจัยในคนไว้ว่า “การทำวิจัยในคน หมายถึง การศึกษาวิจัย การสอบถาม การสัมภาษณ์ทางสังคม ศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ การทดลอง เภสัชผลิตภัณฑ์ เครื่องมือแพทย์ การศึกษาธรรมชาติ ของโรค การวินิจฉัย การรักษา การส่งเสริมสุขภาพ และ การป้องกันโรค ที่เกี่ยวข้องกับคนหรือ กระทำต่อคน รวมทั้งการศึกษาวิจัยจากเวชระเบียนหรือฐานข้อมูล วัตถุสิ่งส่งตรวจ น้ำคัดหลั่ง เนื้อเยื่อที่ได้ จากร่างกายคน รวมถึงการศึกษาทางสรีรวิทยา ชีวเคมี พยาธิวิทยา การตอบสนองต่อการรักษา ทางด้านกาย ชีวเคมี จิตวิทยา ในอาสาสมัครปกติและผู้ป่วย ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่าเป็นการ วิจัยทางชีวเวชศาสตร์ (biomedical research)”⁽⁵⁾

การวิจัยในคนอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ⁽⁶⁾

1. การวิจัยทางชีวเวชศาสตร์ (biomedical research) คือ การทดลองทางการแพทย์และชีวเวชศาสตร์
2. การวิจัยทางสังคมศาสตร์ (social science research) คือ การวิจัยซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์ จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ หรืองานด้านสังคมศาสตร์อื่น ๆ
3. การวิจัยทางระบาดวิทยา (epidemiological research) คือ การวิจัยที่มีความครอบคลุมทั้งการศึกษาที่ต้องกระทำ ต่อผู้ป่วยโดยตรง และที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ป่วยหรืออาสาสมัคร

หลักจริยธรรมในคนที่มักได้รับการอ้างถึงคือ The Belmont Report: Ethical Principles and Guidelines for the Protection of Human Subjects of Research ซึ่งได้รับการสรุปเสนอในปีพ.ศ. 2521 รายงาน ฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นหลักสากลสำหรับการทำวิจัยในคน ทั่วไป⁽⁷⁾ ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ

1. หลักความเคารพในบุคคล (Respect for person)
 - I. การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (respect for human dignity)

II. การเคารพในการให้ความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยบอกกล่าวข้อมูลอย่างเพียงพอ และมีอิสระในการตัดสินใจ (free and informed consent)

III. การเคารพในศักดิ์ศรีของกลุ่มเปราะบาง และอ่อนแอ (respect for vulnerable persons) เช่น เด็ก สตรีตั้งครรภ์ ผู้ป่วยโรคจิต ผู้ป่วยที่หมดสติ นักโทษ เป็นต้น

IV. การเคารพในความเป็นส่วนตัว และรักษาความลับ (respect for privacy and confidentiality)

2. หลักคุณประโยชน์ ไม่ก่ออันตราย (Beneficence) ครอบคลุมถึง

I. การประเมินความสมดุลระหว่างเสี่ยงและคุณประโยชน์ (balancing risks and benefits)

II. การลดอันตรายให้น้อยที่สุด (minimizing harm)

III. การสร้างประโยชน์ให้สูงสุด (maximizing benefit)

3. หลักความยุติธรรม (Justice) หมายรวมถึง

I. ความเที่ยงธรรม (fairness)

II. ความเสมอภาค (equity)⁽⁴⁾

สำหรับการทำวิจัยในคน นักวิจัยจำเป็นต้องส่งโครงการวิจัย (research proposal) ให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน (Institutional Review Boards; IRBs) ซึ่งตั้งอยู่ในสถาบันหรือองค์กรซึ่งทำวิจัยนั้นๆ ทบทวน ก่อนการเริ่มทำการวิจัย⁽⁵⁾

ปัญหาการขาดจริยธรรมการวิจัย⁽⁹⁾

ปัญหาจริยธรรมการวิจัยอาจสรุปได้ในหลายประเด็นดังต่อไปนี้

1. การคัดลอกวรรณกรรม ข้อความ หรือความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล แล้วนำมาเป็นผลงานของตนเอง

2. การขโมยความคิดหรือคำพูดของผู้อื่นมาใช้เป็นผลงานของตนเองโดยไม่ได้อ้างอิง

3. การดัดแปลงแก้ไขข้อความของผู้อื่นให้เป็นข้อความของตนเองโดยไม่ได้อ้างอิงถึงเจ้าของผลงานต้นฉบับ

4. การแก้ไขผลการทดลอง ผลวิจัย หรือบิดเบือนข้อมูลให้ผิดไปจากความเป็นจริง

5. การขาดความรับผิดชอบ ไม่รักษา หรือเปิดเผยความลับของผู้ให้ข้อมูล ในบางครั้งอาจสร้างภัยคุกคาม หรือความอับอายแก่ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัย

6. การจางวานผู้อื่นทำสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยอื่นใดไม่ว่าจะเป็นบางส่วนหรือทั้งหมด

7. การขาดความรับผิดชอบในการทำงานวิจัยให้เสร็จสิ้นตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด

8. ผู้มีอิทธิพลสูงสุดในงานวิจัยเลือกใส่ชื่อตนเองเป็นชื่อแรกในงานวิจัย โดยปราศจากความยินยอมจากผู้ร่วมวิจัยท่านอื่น

สำหรับข้อปฏิบัติเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการละเมิดจริยธรรมการวิจัยมีดังนี้⁽¹⁰⁾

1. อ้างอิงแหล่งที่มาทุกครั้งทั้งที่นำข้อความคิดและขอเขียนมาใช้ในงานของตนเอง ไม่ว่าผู้นิพนธ์จะได้ดัดแปลงถ้อยคำมาแล้วหรือไม่

2. การคัดลอกคำต่อคำจำเป็นต้องมีเครื่องหมาย "อัญประกาศ" กำกับไว้ด้วยเสมอ

3. ศึกษาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 เพื่อให้ทราบว่าสิ่งใดเป็นการละเมิดหรือเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

4. ใช้วิธีการเขียนโดยการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่งแล้วสรุปด้วยสำนวนของตนเอง

5. ให้สิทธิ์ผู้ร่วมวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยมากที่สุด เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในลำดับแรกของงานวิจัย

การลงโทษนักวิจัยเมื่อประพฤติผิดจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

การลงโทษนักวิจัยที่ประพฤติผิดจรรยาบรรณการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การลอกเลียนวรรณกรรมโดยมิชอบ (plagiarism) สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทางคือ

1. การลงโทษอย่างไม่เป็นทางการด้วยวิธีการทางสังคม⁽¹¹⁾

การลงโทษด้วยวิธีการทางสังคมมีผลทำให้ผู้ละเมิดจรรยาบรรณนักวิจัยไม่ได้รับการยอมรับ หรือความไว้วางใจ ถูกประณามการกระทำ สูญเสียโอกาสในการได้รับรางวัลหรือการขอรับทุนสนับสนุนงานทางวิชาการ แต่ระดับความรุนแรงของการลงโทษอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสาขาวิชา เช่น หากเป็นงานวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์จะถือว่าการกระทำที่ไม่สามารถยอมรับได้ เนื่องจากงานทางด้านวิทยาศาสตร์ควรแสดงการค้นพบใหม่ ๆ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป แต่หากเป็นงานวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์อาจได้รับการผ่อนปรนมากกว่า เช่น ในสาขาวิชากฎหมายจำเป็นต้องเรียนรู้วัฒนธรรม หลัก ทฤษฎี แนวคำพิพากษา หรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ของนักนิติศาสตร์ซึ่งมีมาก่อน จึงเป็นเรื่องยากที่จะนิพนธ์วรรณกรรมขึ้นมาใหม่โดยปราศจากข้อความที่มีอยู่ในแหล่งข้อมูลเดิม

2. การลงโทษอย่างเป็นทางการจากสถาบันวิชาชีพ

สถาบันวิชาชีพอาจลงโทษนักวิจัยโดยใช้มาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพที่เรียกว่า “ประมวลจรรยาบรรณวิชาชีพหรือจรรยาบรรณวิชาการ” (Code of academic and professional ethics) แต่เนื่องจากจรรยาบรรณวิชาชีพถูกกำหนดโดยแต่ละองค์กรวิชาชีพ จึงทำให้บทลงโทษในแต่ละวงวิชาการมีความแตกต่างกัน⁽¹¹⁾ และความผิดกรรมเดียวอาจผิดต่อหลายองค์กรวิชาชีพ เช่น กรณีที่แพทย์เป็นผู้ทำวิจัยและได้ทำการวิจัยในผู้ป่วย อาจมีผลให้เป็นการละเมิดต่อจรรยาบรรณนักวิจัย ซึ่งกำหนดโดยสภาวิจัยแห่งชาติ ผิดต่อข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549 หมวด 9 การศึกษาวิจัยและการทดลองในมนุษย์ ข้อ 47 ถึง 51 ซึ่งมีเนื้อหาระบุให้ผู้ที่วิจัยต้องขอความยินยอมจากผู้ถูกทดลอง ปฏิบัติต่อผู้ถูกทดลองเช่นเดียวกับผู้ป่วย รับผิดชอบความเสียหายอันเนื่องมาจากการทดลองโครงการวิจัยต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการด้านจริยธรรมก่อนทำการทดลอง และผู้วิจัยต้องปฏิบัติตามแนวทางจริยธรรมการศึกษาค้นคว้าวิจัย เป็นต้น⁽¹²⁾

หากแพทย์กระทำผิดจรรยาบรรณวิชาชีพ อาจถูกลงโทษโดยแพทยสภาตามข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยกระบวนวิธีพิจารณาคดีด้านจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2540 ข้อ 34 ในโทษ 4 สถาน คือ

1. ว่ากล่าวตักเตือน
2. ภาคทัณฑ์
3. พักใช้ใบอนุญาต มีกำหนดเวลาตามที่เห็นสมควรแต่ไม่เกินสองปี
4. เพิกถอนใบอนุญาต⁽¹³⁾

3. การลงโทษตามกฎหมาย

I. ความรับผิดทางแพ่ง⁽¹⁴⁾

การใช้ข้อมูลของผู้อื่นโดยมิชอบอาจมีความผิดฐานกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลาย ซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ลักษณะ 5 หมวด 1 ความรับผิดเพื่อละเมิด มาตรา 423 หากการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงเกียรติคุณ ทางทำมาหาได้ หรือทางเจริญโดยประการอื่น ย่อมเป็นเหตุให้ผู้ทำละเมิดต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ฝ่ายผู้เสียหาย

II. ความรับผิดทางอาญา⁽¹⁵⁾

กรณีที่ผู้วิจัยทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับหรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใด เช่น การบิดเบือนข้อมูลงานวิจัย อาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะ 7 หมวด 3 ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร มาตรา 264 แต่หากข้อมูลนั้นมีลักษณะเป็นการใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม อาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะ 11 หมวด 3 ความผิดฐานหมิ่นประมาท มาตรา 326 และถ้าได้กระทำโดยการโฆษณาด้วยเอกสารหรือวิธีอื่นใด อาจถือเป็นเหตุเพิ่มเติมโทษตามมาตรา 328 อีกด้วย

III. ความรับผิดตามกฎหมายเฉพาะ⁽¹⁶⁾

ในการทำซ้ำหรือดัดแปลงเผยแพร่ต่อสาธารณ

ชนซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์อาจมีความผิดตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แต่หากการกระทำดังกล่าวเข้าได้กับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 นักวิจัยย่อมมีสิทธิ์กระทำดังกล่าวได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“... ภายใต้บังคับบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามวรรคหนึ่งมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำดังต่อไปนี้

1. วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อกำไร
2. ใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นในครอบครัวหรือญาติสนิท
3. ตีชม วิจารณ์ หรือแนะนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น
4. เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชนโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น
5. ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายหรือในการรายงานผลการพิจารณาดังกล่าว
6. ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ โดยผู้สอน เพื่อประโยชน์ในการสอนของตนอันมิใช่การกระทำเพื่อกำไร
7. ทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วนของงาน หรือตัดทอนหรือทำบทสรุปโดยผู้สอนหรือสถาบันศึกษา เพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อกำไร
8. นำงานนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ”

อุทธรณ์การละเมิดงานวิจัย⁽¹⁷⁾

กรณีตัวอย่างที่ถูกริพากษ์วิจารณ์อย่างมากในวงสังคม คือ การเพิกถอนปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของอดีตนิสิตซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการองค์กรมหาชนแห่งหนึ่ง โดยผู้ร้องเรียนระบุ

ว่าอดีตนิสิตคนดังกล่าวสำเร็จการศึกษาปี พ.ศ. 2550 ได้ลอกเลียนผลงานของตนมาไว้ในวิทยานิพนธ์โดยไม่ระบุแหล่งที่มา ซึ่งถือเป็นการลอกเลียนวรรณกรรมโดยมิชอบ สภามหาวิทยาลัยจึงมีมติให้เพิกถอนการอนุมัติปริญญาบัตรตามที่ฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยเสนอ มีผลตั้งแต่วันที่ 21 มิถุนายน 2555

สรุป

การทำวิจัยไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์หรือสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยจำเป็นต้องตระหนักถึงจริยธรรมและจรรยาบรรณการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การทำวิจัยในคน การเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำหลักเกณฑ์ ข้อกำหนดต่าง ๆ รวมถึงบทลงโทษอันเกี่ยวข้องกับการวิจัย จึงนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักวิจัย เพื่อลดโอกาสการเกิดข้อผิดพลาดอันจะทำให้งานวิจัยนั้นสูญเปล่า ไม่มีคุณค่า หรือไม่ได้รับการยอมรับจากแวดวงวิชาการนั้น ๆ

อ้างอิง

1. ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติสภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2502. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2502
2. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 [ออนไลน์]. 2554 [เข้าถึงเมื่อ 2 มี.ค. 2559]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.royin.go.th/dictionary/>
3. สุณีย์ มัลลิกะมาลย์. วิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555
4. สภาวิจัยแห่งชาติ. จรรยาบรรณนักวิจัยและแนวทางปฏิบัติ [ออนไลน์]. 2541 [เข้าถึงเมื่อ 2 มี.ค. 2559]. เข้าถึงได้จาก: <http://hu.swu.ac.th/files/research/57/ethic.pdf>
5. ชาติ สืบหลินวงศ์, พรรณแข มไหสวริยะ, สุธี พานิชกุล,

- บรรณาธิการ. แนวทางจริยธรรม การทำวิจัย
ในคนในประเทศไทย พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
6. สุธี พานิชกุล. จริยธรรมการวิจัยในคน. ใน: อังรวิรัตน์
แก้วกาญจน์, สุจินต์ อุบลวัตร, วิชัย ประยูรวิวัฒน์,
บรรณาธิการ. เวชจริยธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการ
ตำราวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า,
2554. หน้า 63-71
 7. อานาจ บุบผามาศ. กฎหมายกับการวิจัยในมนุษย์. ใน:
แสวง บุญเฉลิมวิภาส, บรรณาธิการ. นิติเวชศาสตร์
และกฎหมายการแพทย์. กรุงเทพฯ: วิญญูชน,
2555. หน้า 251-62
 8. University of Minnesota, Center for Bioethics. A
guide to research ethics [online]. 2003 [cited
2016 Mar 6]. Available from: [http://www.
ahc.umn.edu/img/assets/26104/Research_
Ethics.pdf](http://www.ahc.umn.edu/img/assets/26104/Research_Ethics.pdf)
 9. อัครวิณ แสงพิกุล. จริยธรรมการวิจัย. วารสารสุทธิปริทัศน์
2556;81(9):137-48
 10. สุธี พานิชกุล. จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัย. ใน:
อังรวิรัตน์ แก้วกาญจน์, สุจินต์ อุบลวัตร, วิชัย
ประยูรวิวัฒน์, บรรณาธิการ. เวชจริยธรรม.
กรุงเทพฯ: โครงการตำราวิทยาลัยแพทยศาสตร์
พระมงกุฎเกล้า, 2554. หน้า 77-82
 11. เอกรินทร์ วิริโย. ความผิดและการลงโทษสำหรับการ
การลอกเลียนโดยมิชอบ. วารสารกฎหมาย
สุโขทัยธรรมมาธิราช 2557;1(1):2-32
 12. ราชกิจจานุเบกษา. ข้อบังคับแพทยสภา ว่าด้วย
การรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.
2549. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและ
ราชกิจจานุเบกษา สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี,
2549
 13. ราชกิจจานุเบกษา. ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วย
กระบวนการวิธีพิจารณาคดีด้านจริยธรรมของ
ผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2540
 14. ราชกิจจานุเบกษา. ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ พ.ศ. 2468. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา สำนัก
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2468
 15. ราชกิจจานุเบกษา. ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.
2499. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี
และราชกิจจานุเบกษา สำนักเลขาธิการคณะ
รัฐมนตรี, 2499
 16. ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.
2537. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี
และราชกิจจานุเบกษา สำนักเลขาธิการคณะ
รัฐมนตรี, 2537
 17. รายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 746
วันพฤหัสบดีที่ 21 มิถุนายน 2555. กรุงเทพฯ,
2555